

Prof. Pertti Virtaranta, Helsingin yliopisto

AMERIKANSUOMEA TUTKIMASSA

New Yorkissa 21.-22.3.1975 pidetyn suomen kielen opettajien seminaarin jälkeen minulla oli tilaisuus jatkaa amerikansuomea koskevia tutkimuksiani, joita varten olin työskennellyt - Lauri Karttunen apunani - kesällä 1965 kaksi kuukautta USA:ssa Ohion, Illinoisin, Wisconsinin, Minnesotan ja Michiganin ja Kanadassa Ontarion valtion suomalaisten kanssa.

Aloitin haastatteluni seminaarin jälkeisenä päivänä 23.3. New Yorkissa Brooklynissa, jonka suomalaisten pariin Suomen pääkonsulaatissa työskentelevä Anita Valkama minut asiantuntevasti johdatti. Brooklynin Finn Townissa asuu edelleen paljon maanmiehimme, vaikka viime aikoina sinne on tullut muutakin väkeä, mm. Puerto Ricosta. Nauhoitin sekä Brooklynin "Imatra-haalin" toimistossa että muistorikaassa Finn Townin talossa nimeltä "Alku toinen"; suomalaiset olivat rakentaneet sen 53 vuotta sitten. "Alku toisessa" haastattelin ensiksi herttaista Salomaan pariskuntaa, joka 1950-luvulta alkaen on tehnyt useita onnistuneita matkoja Suomeen. Hilja Salomaa, synt. 1888 Helsingissä, tuli ensimmäisen kerran Amerikkaan jo 1906, ja hänen miehensä Tahvo Salomaa, synt. 1889 Savossa Lapinlahdella, vuonna 1912. Tahvo oli lähetetty rätätlinoppiin lisälmeen jo 7-vuotiaana, ja rätätlinnä hän on ollut New Yorkissakin aina vuoteen 1967, mm. siinä liikkeessä, jossa D.D. Eisenhower teetti pukunsa. Salomaat ovat olleet innokkaita yhdistysihmisiä, mm. he ovat laulaneet neljä vuosikymmentä paikallisessa kuorossa.

"Alku toisessa" tapasin myös Mimmi (Minnie) Kellgrenin. Misis Kellgren, o.s. Laurinmäki, on syntynyt 1890 Keski-Suomessa, Pihlajavedellä, ja tullut USA:han 1922. Mielenkiintoista kerrottavaa oli hänelläkin sekä "vanhasta maasta" että Amerikasta. Hän farmasi yli 20 vuotta, muutti sitten Brooklyniin, missä on mm. toiminut "Imatralla" emäntänä ja hoitanut "Kalevaisten" taloa.

Imatra-haalilla olisi ollut monia haastateltavia, jos vain aika olisi antanut myöten. Haali on näet edelleen etenkin vanhemman polven suosima kohtaamispaikka, jossa kyllä saa aikansa kutumaan. Siellä minua odottivat mm. Hilda Suovanen ja Hilja Hansson, joita sitten nauhoitin kansliahuoneessa. Hilda Suovanen (o.s. Saarinen) on syntynyt 1891 Askaisten Livonsaarella, ja vaikka hän jo v. 1910 on tullut USA:han, on hänen puheessaan yhä erittäin selvä lounaissuomalainen leima. Hilja Hansson, o.s. Palmroos, taas on syntynyt 1889 Helsingissä ja tullut Amerikkaan samoin v. 1910. Misis Hansson on pitkään kirjoitellut Brooklynissä ilmestyvään Esa Arran toimittamaan "New Yorkin uutiset" - lehteen hauskoja pakinoita, joissa aivan vilisee fingliskan sanoja.

Imatra-haalilla suostui nauhoitettavakseni myös Mikko Leskinen, saatuaan minulta ensin tyydyttävän selvityksen siitä, minkä vuoksi täällä Brooklynin Finn Townissa olen ja maanmiehidni haastattelin. Mikko Leskinen on Kannaksen poikia, syntynyt 1889 Kätkisalmissä, missä oli kirjapainossa latojanoppilana kunnes muutti Helsinkiin; siellä hän työskenteli maalarina siihen saakka kunnes 1911 lähti Amerikkaan.

Viimeinen New Yorkissa haastattelemani suomalainen oli Tyyni Kalervo, jota

nauhoitin hänen baarissaan "Little Finlandissa". Misis Kalervo on syntynyt 1900 Haukiputaalla, asunut 5-vuotiaasta Helsingissä, kunnes 1923 tuli Amerikkaan, ensin Kanadaan Montrealiin, sieltä seuraavana vuonna USA:n puolelle Buffaloon ja sitten pian Brooklyniin. Tyyni Kalervo muistelee erityisen mielellään v. 1970 tapahtunutta presidentti Kekkonen käyntiä ravintolassaan, jossa korkealle vieraalle ja hänen seurueelleen oli tarjottu mm. "törkiä" (= kalkkuna). "Little Finlandin" seinässä oleva valokuvakokoelma on arvokas todiste tuosta muistettavasta vierailusta.

Kaikki haastattelemani New Yorkin suomalaiset olivat ensimmäisen polven emigrantteja, joiden kielenkäyttöön amerikanenglanti on sangen vähän vaikuttanut. Eräät heistä eivät olleet englantia paljon tarvinneetkaan, koska suomalaista seuraa oli ympärillä riittämiin. Kertomusten aiheet vaihtelivat "farmauksesta" (= maanviljelyksestä) räätälin ammattiin (joka oli ollut erityisesti New Yorkin suomalaisten suosima) ja rakennustöihin. Nauhoihin tuli tietoja myös Brooklynin kasvusta maalaishäädystä kukoistavaksi kaupunkiyhdyskunnaksi, suomalaisten osuudesta tuossa kehityksessä ja Brooklynin nykyisestä asujaimistosta.

Maaliskuun 25:ntenä lensin Minneapolisiin, jossa (osaksi myös Mississippin toisella puolella olevassa St. Paulin kaupungissa) sijaitsee Minnesotan valtioneuvoston opisto (n. 50 000 opiskelijaa). Se on huomattava Skandinavian kielten ja kulttuurin opetus- ja tutkimuskeskus. Skandinavian osaston yhteydessä on myös suomen kielen ja kulttuurin opetus, opettajina lehtori Hannele Jönsson ja assistentti Tuulikki Sinks. Suomea opiskelevia on tasan 50. Heistä moni on - ainakin osaksi - suomalaista sukujuurta. Täällä neuvottelin Skandinavian osaston johtajan prof. Allain Simpsonin (hän on Norjan kirjallisuuden tutkija) ja tiedekunnan dekaanin prof. Nils Hasselmon (amerikanruotsin ekspertti) kanssa suomen kielen opetukseen liittyvistä kysymyksistä, mm. Suomeen kesällä 1975 palaavan Hannele Jönssonin seuraajasta (joksi nyt on valittu fil. lis. Börje Wähämäki Oulusta). Minnepoliissa työskentelevistä Suomen kulttuurin tutkijoista on mainittava prof. Douglas Ollila (Augsburg College) ja Michael G. Karni; viimeksi mainitun toimipaikka on arvokasta työtä tekevä tutkimuslaitos "Immigration History Research Center", jonne on pelastettu paljon amerikansuomalaista kirjallisuutta, sanomalehtiä, lukuisten yhdistysten pöytäkirjoja ym. asiakirjoja ja käsikirjoituksia (mm. suuri määrä vain käsikirjoituksina olevia amerikansuomalaisia näytelmiä).

Minnepoliissa saatoin neuvottelujen ja muun "virallisen" ohjelman lomassa haastatella muutamia ensimmäisen ja toisen polven amerikansuomalaisia, osaksi eräissä kaupungin vanhainkodissa ("Bryn Mawr Nursing Home"), osaksi Minneapolisiin Finn Townissa. Mainitussa pienehkössä vanhainkodissa oli johtajan ilmoituksen mukaan kahdeksan suomalaista. Heistä nauhoitin kolme miestä. Kalle Manner (eli Charlie Maneri), ent. Sulonen, on syntynyt 1886 Ruoveden Muroleessa ja sieltä ennen ensimmäistä maailmansotaa lähtenyt uuteen maahan. "Kun oikeen suariks puhutaan niim min oom potkukelkalla tullu Amerikkaan", sanoi Manner ja selitti, että hän potkukelkalla tuli Näsijärven jäätä myöten Tampereelle, josta junalla Hankoniemeen. Aadolf Hiivala, vanha mainari, oli syntynyt 1894 Ylä-Michiganissa. Kolmas haastattelemani, Nestori Samuelsson, ent. Kämärä, on syntynyt 1903 Minnesotassa; isä Hermann Kämärä (kuoli 1966) oli lähtenyt jostakin päin Kainuuta, äiti Anna Haverinen Kuusamosta.

Seuraavan päivän (27.3.) ohjelmassa oli - yliopiston tarjoaman lounaan jälkeen - Minneapoliin "suomalaiskaupunki". Väsymätön avustajani Hannele Jänsson ajoi "Morgan Avenue Lutheran"-kirkkoon, jossa suomalaisen jumalanpalveluksen piti alkaa klo 14. Jumalanpalvelus oli kuitenkin lumimyrskyn vuoksi peruutettu, ja tästä oli paikallisissa radiolähetyksissä asianmukaisesti ilmoitettu. Kirkko olikin aivan kinosten ympäröimä. Vain pastori Chester R. Heikkinen oli sisällä. Häneltä saimme 150-jäsenisen suomalaisseurakunnan nimi- ja osoiteluettelon sekä hyviä vihjeitä siitä, keiden luo olisi syytä mennä. Ensiksi pastori Heikkinen johdatti meidät Kankaan taloon, jossa elävät William J. Kangas (ent. Kangasniemi) ja hänen vaimonsa Meimi. Misis Kangas on syntynyt 1904 Annandalessa suomalaisista vanhemmista (isä Jaakko Pukkila Kauhajoelta, äiti Olga Mattila Karijoen Myrskystä), mutta "mestari" Kangas 1902 "vanhassa maassa" Lapualla, josta kuitenkin perhe lähti sotaväkeenottoa pakoan Amerikkaan Vilin ollessa vasta 1/2-vuotias. Vanhemmat farmasivat Minnesotassa "Oulun kontrilla" kauan, aina v:een 1907, mutta Vili lähti maailmalle, ensin (1918) Duluthiin suomalaisen "Päivälehdän" juoksupojaksi ja sitten latojaksi, sen jälkeen 3 vuodeksi sotaväkeen ja v. 1922 Minneapoliin kaupunkiin postin palvelukseen, siinä toimessa hän ehti olla melkein 40 vuotta ennen eläkkeelle siirtymistään. Henkisesti ja ruumiillisesti erittäin virkeä William Kangas osoittautui sujuvaksi kertojaksi, hän kertoi kiintoisia asioita mm. uudisraivaajien elämästä "Oulun kontrilla".

Samassa kaupunginosassa meillä oli illalla Olga Kannon luona oikein kielikoulu. Olga Kanto, joka on syntynyt 1890 Kemin Lautiossaressa ja muuttanut sieltä USA:han 1910, puhui tyypillistä ensi polven amerikansuomalaisten fingliskaa, kun taas hänen Minneapoliissa syntyneen sisarentyttäreensä, opettaja Elsie Kalioisen suomi oli jo vahvasti englantilaisten lainasanojen ryydittämää. Samantapaista kuin Olga Kannon fingliska oli naapuritalosta "koolattujen" (= puhelimitse kutsuttujen) sisarusten kieli; he olivat Ida Hanka (synt. 1894) ja Amelia Baier (synt. 1896), molemmat syntyneet USA:ssa. Sisarusten isä Johan Sarppo oli syntynyt lissä ja tullut USA:han sotaväkeenottoa pakoan, kuten monet muutkin suomalaiset; äiti Valpuri Takkinen oli Pudasjärveltä. "Menahkassa ne miittasi (= tapasivat) toisensa."

Maaliskuun 28. päivänä, kun Minnesotassa (nimen voisi taivuttaa kuten muuan M:n savolainen: Minnesovassa) raivonnut kova lumimyrsky oli hellittänyt ja tiet nopeasti aurattu. Lähdin pääsiäislomalla olevan lehtorimme Hannele Jänssonin kanssa ajamaan Minnesotan vahvimille suomalaisseuduille, osaksi samoille joissa olin ollut kesällä 1965. Tämän viisi päivää kestäneen matkan ensimmäinen työskentelypaikka oli "Myllykylä" eli New York Millsin kaupunki. Siellä Northwestern Publishing Companyn kirjapainossa, jossa sijaitsee myös kaksi kertaa viikossa ilmestyvän "Amerikan Uutiset" -lehden toimitus ja konttori, tapasimme kirjapaino- ja lehtiyrityksen päämiehen Russel O. Parran ja lehden toimittajan Topi Halosen. Heiltä saimme hyödyllisiä tietoja haastatteluja varten. Mr. Parra tarjoutui myös majoittamaan minut kauniiseen kotiinsa ja avustamaan autollaan kuljetuksissa. "Myllykylässä" fingliskan tutkija mielellään työskentelisi useita viikkoja, siksi paljon kaupungissa ja sen lähitienoilla asuu suomalaista kansaa. Seudun suomalaisasuksesta kertovat lähitienoon "kylien" (osaksi jo autoituneiden) suomalaisvivahteiset nimet. Siellä on esim. Runeberg, Topelius, Snellman, Lehtijärvi, Susijärvi ja Heinola. Mutta kun käytettävissä oli vain pari päivää, katsoin parhaaksi jättää lumisten maisemien kiertelyn ja keskittyä muutaman hyvän kertojan haastatteluun. Yksi sellainen löytyi kaupungin vanhainkodista: Alfred Korvela, jonka puhetta äänitin 21/2 tun-

tia. Hän on syntynyt 1889 Kannuksessa Yliviirteen kylässä, muuttanut 10-vuotiaana Alavieskaan ja 1911 tullut USA:han, ensin Fitchburgiin (Mass.), sitten Dakotaan ja vihdoin Minnesotaan, jossa hän pisimmän aikaa farmasi Finlaysonin "kontrilla". Alfred Korvelalla oli paljon puhumista sekä "vanhasta maasta" että Amerikasta, ja hänen kerrontansa oli värikästä, huumorin höystämää. Heinolan "kontrilla" kävin Eino ja Jennie Hentilän hyvin hoidetulla farmilla. Kumpikin on syntynyt samalla Heinolan "kontrilla" suomalaisista vanhemmista, "mestari" v. 1900 ja "misis" v. 1911. Eino Hentilän vanhemmat olivat Matti Hentilä Revonlahdelta ja Santra Hyrynkangas Paavolasta; Jennie Hentilän vanhemmat Kusti Vihtori Hemminki Kauhavalta (synt. 1883, kuoli 1971) ja Ruusa Virkkala Toholammilta. Kotioloissa Eino ja Jennie Hentilä puhuvat milloin suomea milloin englantia. Tietyt asiat, esim. maatalouden koneisiin liittyvät, sujuvat parhaiten englanniksi, mutta vuosisadanalun farmauksen kuvailuun suomi tuntui luontuvan oikein hyvin.

New York Millsin "metsäkontrilla" olin yhden illan Jalmari ja Ida Tumbergin farmilla sekä "mestaria" että "misisä" nauhoittamassa. Kumpikin on syntynyt "Myllykylässä", mutta heidän vanhempansa olivat olleet niin vahvoja suomalaisia, etteivät juuri englantia osanneet. Jalmari Tumbergin vanhemmat Eerikki Tumberi Kuusamosta ja Kustaava Räisänen Kemijärveltä olivat tulleet Minnesotaan jo 1882. Ida Tumbergin isä, Heikki (Henry) Fiskari, oli Limingasta, tullut USA:han 1879, ja äiti, Kustaava Rimpilä Lohtajalta. Jalmari ja Ida Tumberg ovat vaurauden karttuessa lisänneet viljelyksiään niin että peltoala oli noussut 280 eekeriin (= lähes 115 ha); karjaa tilalla oli 75 päättä, niistä 30 lypsävää. Kun lisäksi kuulin, että Ida ja Jalmari Tumbergilla on jo 45 jälkeläistä, sain tällä farmilla vahvan näytön suomalaisten suuresta osuudesta Minnesotan asuttamisessa.

Myllykylän jätettyämme ajoimme Wadenan kautta kohti pienoista Sebekan kaupunkia. Siinä ja sen ympärillä elää satoja suomalaisia. Lähellä kaupunkia poikkesimme ensin Salmelaan, jonka vanhaa isäntää, Minnesotan "rautarensillä" 1902 syntynyttä Lauri Salmelaa nauhoitin "haussin upsteella" (= talon yläkerrassa), hänen isänsä Rikhard Salmela oli syntynyt Simossa ja äiti, Anna Kustaava Toivanen, Suomussalmen Kerälän kylässä. Sitten tulikin pitkä pysähdys "Matin haussilla", jossa Arthur ja Hulda Mattie (ent. Matti) vanhuuttaan viettävät. Kumpikin on syntynyt 1894 Sebekassa, mutta heidän kotikielensä näytti olevan suomi. Arthurin isä, Aapram Matti, oli syntynyt Turtolassa, äiti Maria Johanna Pentar Suomen Pellossa. Misis Huldin vanhemmat taas olivat Jussi Putikka ja Maria Ketola, kumpikin kotoisin Etelä-Pohjanmaan Juvasta. Paljon on maailma muuttunut heidän elin-aikanaan. "Oomma elänee härjistä ilmalaivaan", totesi misis Mattie.

Sebekassa tapasin 1965-kesän matkani hyvän kertojan Pluumin Jussin eli John Blomin (synt. 1897), joka tuolloin asui chippewa-intiaanien Pine Point-nimisessä reservaatissa, koska hänen vaimonsa Emma oli "intti". Emma oli kuollut ja Jussi muuttanut Sebekaan asumaan 80-vuotiaan sisarensa Hilman kanssa. Suomen kielen vahvuudesta tämäkin sisaruspari oli oiva osoitus: ovat syntyneet farmilla Sebekan lähellä, eivät ole koskaan käyneet Suomessa, mutta suomea puhuvat keskenään. Sisarusten isä oli ollut Jaakko Lumijärvi (myöh. Blom) Tervolasta (synt. 1862, kuoli 1940) ja äiti Anna Ruokangas Taivalkoskelta (synt. 1876, kuoli 1971). Intiaanien kanssa kauan eläneellä mainiomuistisella Jussilla oli paljon kiintoisaa kerrottavaa paitsi mieliharrastuksestaan metsästyksestä myös inttien hautaustavoista, kala-

jumalalle ja vedenjumalalle uhraamisesta, "pau-au" -juhlasta ym.

John Blom muistelee. Sebeka, Minnesota.

Seuraava pysähdyspaikka oli Menahgan pieni kaupunki ja siellä jälleen hyvin suomalaisvoittainen kaunis vanhainkoti. Haastatelluista jäi erityisesti mieleen 1880 Sotkamossa Ala-Sotkamon kylässä syntynyt Jaakko Vihtori Hiltunen, joka 1906 lähti "vanhasta maasta" isän hyvästellessä seuraavin sanoin: "Piä piru selekäsi takana ja Jumala silimäisi eessä." Tämän voimakkaan vanhuksen puhe oli loogisen varmaa, ilmaisultaan vivahteikasta ja sisällöltään arvokasta.

Menahgan vieraanvaraisessa vanhainkodissa nauhoitin Jaakko Hiltusen lisäksi kahta USA:ssa syntynyttä suomalaista. Heistä Lempi Ylitalon (synt. 1906) isä Viktor Saarinen oli lähtöisin Uudestakaupungista, ja äiti, Tiina Arola, Muhokselta. Toisen haastattelemani, Valpuri Pousun (synt. 1895) isä oli Renne Kähkönen Kuhmon Lentiirasta ja äiti Valpuri Haverinen samoin Kuhmosta. Minun haastatellessani Jaakko Hiltusta ja mainittuja "misiksiä" Hannele Jönsson äänitti toisella nauhurilla kahta muuta vanhainkodin vanhusta, nim. Emma Johanna Matsonia (o.s. Limanen, synt. 1887 Karstulassa) ja Amanda Josefiina Jokea (o.s. Laakso, synt. 1888 Tl.La-pissa).

Menahgasta jatkoimme toisena pääsiäispäivänä kohti pohjoista, auringon pais-

taessa tienvieren korkeille hangille. Virginian kaivoskaupungissa vain pysähdyttiin, kun halusin palauttaa mieleen niitä "poortitaloja", joiden suomalaisia asukkaita olin 10 vuotta sitten Lauri Karttusen kanssa tavannut ja haastatellut. Saimme kuulla, että silloisen kortteeripaikkamme haltija Werner Saranen ja hänen huolehtivainen emäntänsä olivat kuolleet - kuten enimmät muutkin tuon matkan kertojamme. Ajoimme edelleen Cockin kaupunkiin tavataksemme siellä siirtolaisuudentutkijan Michael Karnin äidin, Aina Kärnän. Aina Kärnä on hänkin omistanut viimeiset vuodet siirtolaisuuden tallennustyöhön. Hänen talonsa ulkorakennuksiin on kuin amerikansuomalaisen siirtolaisuuden museo, täpö täynnä maanmies-temme nurkista ja ullkakoilta löytyneitä tavaroita; niiden historiaa misis Kärnä meille seikkaperäisesti selvitti. Hänenkin suomensa oli hyvin sujuvaa, vaikka hän oli toisen polven amerikansuomalainen, syntynyt 1904 Etelä-Dakotassa. Misis Kärnän molemmat vanhemmat, isä Oskar Niemi ja äiti Alma Kyrölahti, olivat lähteneet Alajärveltä, ja vahva alajärveläinen sävy oli Aina Kärnäkin puheessa.

Aina Kärnä oli järjestänyt kodissaan myös haastattelun paikalliseen sanomalehteen "Cook News Heraldin". Haastattelijana toimi lehden Suomen asioita käsittelevä avustaja Helmi Koivu, joka muuten toivoi saavansa Suomea koskevaa tiedotusainesta voidakseen sen pohjalta kirjoitella englanninkielisiä artikkeleitaan (Osoite: Mrs. Helmi Koivu, Cook Minn 55923).

Huhtikuun ensimmäisen päivän aamulla lähdimme misis Kärnän opastamina Cookista peninkulman päässä olevalle Saaren farmille, jota viljelee Katri Saari yhdessä Edwin-poikansa kanssa. Katri Saari, o.s. Laakkonen on syntynyt 1893 Nivalan Maliskylässä, tullut USA:han 1913 ja mentyään naimisiin Kuortaneella 1888 syntyneen mainarin Kusti Saaren kanssa asettunut 1922 nykyiselle farmille. Katri Saaren vuolas kerronta oli edelleen syntymäseudun Nivalan murretta, vain amerikanenglannin sanoilla mukavasti höystettyä.

Katri Saaren luona loppuivatkin Minnesotan nauhoitukset, ja ajoimme yhtä päästä - pysähtymättä edes "Mäkisen kontrille", vaikka sinne tienviitta ja muisto kesän 1965 onnistuneesta poikkeamisesta houkuttelivatkin - "Miniapeliin", kuten amerikansuomalaiset sanovat.

Huhtikuun toisena päivänä lensin Minneapolisista Kandan puolelle Länsi-Ontariossa olevaan Thunder Bayhin, jonka nuoreen yliopistoon "Lakehead Universityyn" oli 2 vuotta sitten saatu aikaan suomen kielen lehtoraatti. Lehtorina toimii Maija Kainulainen, ja hänellä on peräti 42 oppilasta. Työtaakka on raskas, kun eritasoisten ryhmien opetuksen lisäksi on vielä pidettävä luentoja Suomen kulttuurista. Lisäksi lehtori osallistuu - tietenkin vapaaehtoisesti - paikallisten suomalaisteurojen toimintaan erityisen ponnekaasti, kuten huomasin. Maija Kainulaisen oivana apuna on Hillerest High Schoolin suomen ja englannin opettaja Tellervo Kähärä ja kirjastoasioissa yliopiston suomalaissyntyinen kirjastovirkailija Vivian Nyssönen. Lakeheadin yliopiston edustajien, dekaani toht. B. Melnykin ja kielten osaston johtajan prof. Leo Zawadowskyn kanssa neuvottelut Lakeheadin yliopiston suomen opetuksen tulevaisuudesta sujui- vat nopeasti, niin että täälläkin minulle jäi aikaa tallentaa suomalaisten siirtolaisten kerrontaa sekä Thunder Bayssa (= entiset kaupungit Port Arthur ja Fort William) että ympäröivällä maaseudulla, assistenttini Maija Kainulainen

ja oppaina ja autonkuljettajina paikalliset suomalaiset Eric Pederson ja Markku Metsäranta. Thunder Bay on nuori kaupunki. Se muodostettiin 1972 yhdistämällä vierekkäiset kaupungit Port Arthur ja Fort William eli "Artturi" ja "Viljami", kuten suomalaiset sanovat. Artturin puolella ensimmäiset nauhoitukset tein Dawson Cort -nimisessä vanhaikodissa, jonka 242 asukkaasta sanottiin suomalaisia olevan yli puolet. Haastateltavinani olivat Svante Luoma, ent. Sarviluoma, synt. 1890 Karvian Sarvelassa, tullut "Artturiin" 1911; Anna Nykänen (ent. Murtoniemi), o.s. Järvelä, synt. 1892 Lappajärven Itäkylässä, tullut Kanadaan ("Viljamiin") 1913; Iida Toivonen (ent. Inkinen), o.s. Puputti, synt. 1899 Kaukolan Rokosinan kylässä, tullut Kanadaan 1930; Elli Halminen (ent. Lehtinen) o.s. Nyman, synt. 1901 Tl. Lapissa, tullut Kanadaan 1924.

Artturin puolella omassa talossaan elää Meeri Kumpula, jonka luokse sitten ajeltiin. Meeri Kumpula, o.s. Räsänen, on syntynyt 1906 Tuusniemen pitäjän Laukka-ahon kylässä, tullut Kanadaan 1927 ja mennyt naimisiin 1929 kүүлun karjankasvattajan ja karjanmyyjän Ellu Kumpulän kanssa (Ellu oli syntynyt Iisalmen mlk:ssa, elänyt sitten Tyrnävällä ennen Kandaan muuttoaan). Kumpulän suuri farmi oli "Mokoman kontrilla", noin 25 mailin päässä Thunder Baysta.

Lauantaina 5. huhtikuuta oli ohjelmassa kierros Intolan kontrille ja "Kamanistikujalle". Intolassa asuu Anna Koivu, jonka Maija Kainulainen aikaisemmalta käynnillään oli huomannut todelliseksi kertojalahjakuudeksi. Kaksi tuntia nauhaa tuli yhdellä istumalla, eikä minun tarvinnut misikselle monta kysymystä väliin heittää. Aina Koivu (ent. Svedberg), o.s. Hyvärinen, on syntynyt 1888 Helsingissä, tuli 1903 USA:han ja sieltä 1909 Kanadaan. Misis Koivu on myös hyvä kirjoittamaan. Nimimerkillä "Mökin muori" hän on julkaissut Canadian Uutisissa monia pakinoita, joista lukijat kuulemma kovin pitävät. Kiintoisa oli hänen laaja päiväkirjansa, johon sain tutustua. Siinä hän hyvin avoimesti kuvailee hetken tunnelmiaan, myös monia elämässä kohtaamiaan vastoinkäymisiä ja murheita.

"Kamanistikujalla" eli "Kämässä" (virall. Kaministikwia) oli hohtavien kevätthankien keskellä Jankko Possakan kaunis talo. Jaakko on syntynyt 1903 Haukiputaan Kellossa, tullut Kanadaan 1924, ollut aluksi metsätöyriehenä ja v:sta 1931 farmarina. Hänen kertomustensa aihealaa olivat mm. metsätöyt, "hunting" (=metsätöy) ja havainnot intiaanien elämästä. Päivän kierroksen päätti lyhyt nauhoitus Aatami Leväsen luona. Aatami on syntynyt 1900 Joroisten pitäjän Maaveden kylässä, tullut 1925 Kanadaan, jossa farmannut v:sta 1930 lähtien.

Seuraavana päivänä eli 6. huhtikuuta ajoimme ohi "Kakäpekan" (Kakabe-ka) putouksen Nolaluun (virall. Nolalu) seudulle ja siellä Siikajärven (Whitefish Lake) rannalle, Eemil Pantin farmille. Aivan perille emme Eric Pedersonin autolla päässeet, niin vahvasti oli lunta. Eemil Pantti on syntynyt 1902 Hongonjoen Auneskylässä, tullut 1927 Kanadaan. Eemil Pantti viljelee maata, mutta sen ohessa kalastaa uutterasti, "hunting" (= metsätöy) ja "trapping" (= pyytö raudoilla). Tästä kaikesta ynnä naapureidensa "inttien" elämästä hän kertoi asiantuntevasti, Hongonjoen vanhaa murretta muutamalla fingliskan sanalla vahvistuen.

Intolassa, Artturissa ja nyt viimeksi Nolaluussa on asunut seuraava haastateltu Eino Ahola, joka on syntynyt 1905 Säkkiärvellä Laisniemen kylässä, pari kilometriä nykyisen rajan itäpuolella, ja tullut Kanadaan 1924.

Saman päivän illalla Artturiin palattuamme nauhoitin Werner Tapion muisteluita. Tapio on syntynyt 1901 Vähänkyrön Hiiripellossa, ottanut osaa vapaussotaan ja Aunuksen retkeen, tullut 1923 Port Arthuriin, jossa siitä alkaen asunut. Tapion Wernerin haastattelun jälkeen oli vielä Japi ja Hanna Rekolan luona käynti. Siitä Majjalahtori oli sopinut heidän tyttärensä Aili Rikkosen kanssa. Oli jo Rekolan vanhusien maastamenoaika, kun heidän haussinsa ovea kolkutimme, mutta ovi avattiin ja ystävällisesti meidät, vanhanmaan vieraat, vastaan otettiin.

Entinen farmari Jani eli Hanne Rekola on tätä nykyä Artturin vanhimpia suomalaisia, syntynyt 1885 Suoniemen Sarkolassa ja tullut Kanadaan jo 1906. "Vanhassa maassa" Rekola on käynyt kahdesti, ensimmäiseltä käynniltä hän toi mukanaan vaimon, Hanna Jokisen, kotoisin samasta Sarkolan kylästä. Iäkäs pariskunta elää kahden omassa pienessä talossaan Artturin puolella, mutta lähellä asuva Aili-tytär käy usein vanhempiaan katsomassa. Kauan en tietenkään voinut vanhuksia valvottaa, koska väsymys alkoi heitä vaivata, mutta seuraavana aamuna (7.4.) jatkoin nauhoituksia heidän kanssaan.

Seuraavan päivän ohjelmaan kuului myös ensin lyhyt Matti Ylätalon haastattelu - Matti on syntynyt Soinissa Hautamäen kylässä 1904, tullut Kanadaan 1927 - ja sitten Viljamin puolella Elsa Mäen nauhoitus. Misis Mäki (o.s. Forsbäck) on syntynyt Vesilahden Inhansalmessa 1888, tullut 1921 Kanadaan, jossa avioitui 1926 kannukselaisen Nestori Mäen kanssa. Henkisesti misis Mäki on oivallisessa kunnossa, vaikka liikkuminen on vaivoillaista. Hän asuu sisarentyttärensä Peggyn kauniissa talossa ja on hyvin tyytyväinen elämäänsä; sisarentyttären mies Stan Dromisk on muuten Lakeheadin yliopiston kasvatustieteen professori, tuntee Suomen oloja ja on Suomesta suuresti kiinnostunut.

Saman päivän illaksi oli Artturin puolella sijaitsevaan Finlandia Clubiin järjestetty käyntini johdosta tilaisuus, jossa salintäyteiselle suomalaiskansalle kerroin Karjalaaan tekemistäni tutkimusmatkoista. Juhlassa tapasin monia sellaisia vanhan polven siirtolaisia, jotka olisivat olleet halukkaita kertomaan nauhaan muistojaan elämänsä varrelta - mutta valitettavasti enää vain yksi työpäivä Thunder Bayssa oli jäljellä.

Viimeisenä Kanadan päivänäni (8.4.) menin vanhainkotiin, lähinnä tavatakseni Thunder Bayn komean ja suosittu poliisimestarin Onni Hartyn äitiä, Hilma Hartya, ent. Hartikaista. Misis Harty on syntynyt 1899 Karvian Sarankylässä, tullut Artturiin 1910 ja siellä avioitunut 1916 Alapitkältä lähteneen Pekka Hartikaisen kanssa. Misis Harty oli oivallinen fingliskan puhuja. Häneltä otin puhetta vain hiukan toista tuntia, mutta tuossa erässä on useita amerikansuomelle tyypillisissä sanontoja aidoissa käyttöyhteydessä. Muut samassa vanhainkodissa haastattelemani olivat Johanna Aalto, o.s. Lindén, synt. 1900 Juupajoella Jaakkolan kylässä, tullut Kanadaan 1923; Martta Kylander, synt. 1899 Kotkassa, tullut Kanadaan 1910 äitinsä kanssa, isä oli tullut 11/2 vuotta aikaisemmin.

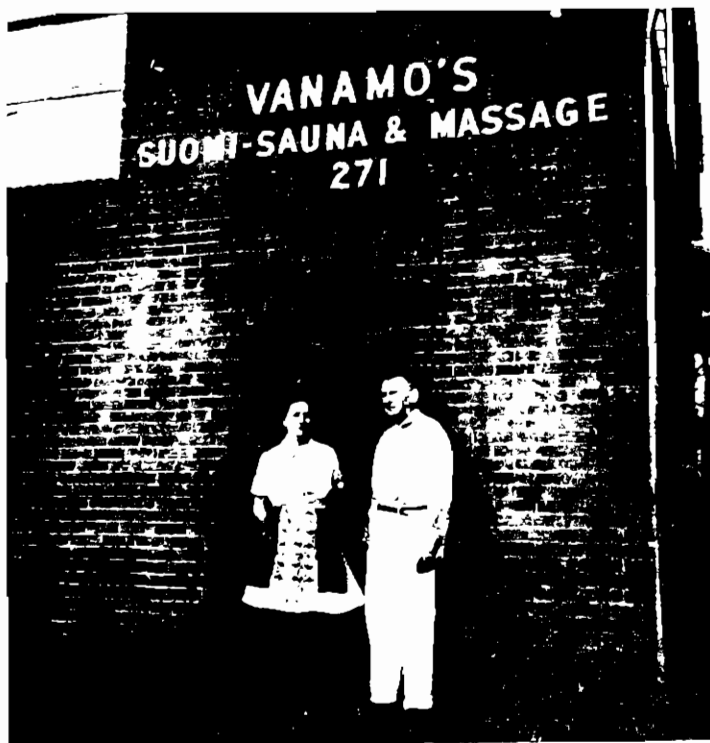
Tuon viimeisen päivän iltaan kuuluivat vielä lähtölöylyt Suomen konsulin A. Arthur Kajanderin upeassa saunassa, mikä kiittäen tulkkoon tässä mainituksi.

Keskustelujen aiheet Kanadan puolella olivat enimmäkseen samoja kuin Minnesotassa: "vanhan maan" muistoja ja matka Amerikkaan - jos haastateltu oli ensimmäisen polven siirtolaisia - alkuvaikeudet esim. työpaikan ja asunnon saannissa, kieli-

vaikkeudet, farmarin ja hänen "misiksensä" arkielämää (pellonraivaus, maanviljelys, raha-ansiot, ruoat, naapurit) metsästys ja kalastus, yhdistystoiminta. Tärkein ero oli ehkä se, että Port Arthurin seudulla en tavannut vanhoja kaivosmiehiä eli mainareita, joita taas on runsaasti Minnesotassa. Toisaalta Port Arthurin puolella oli enemmän entisiä metsätyöläisiä ja rautatienrakentajia kuin Minnesotassa.

Fingelskan rakenteessa ei USA:n ja Kanadan välillä ole sanottavia eroja. Englantilaisperäisten lainojen suhteellinen määrä oli näillä Kanadan suomalaisilla vähäisempi kuin yleensä USA:n puolella, mutta tähän on luonnolliset syyt: Port Arthurin suomalaisalueen yhtenäisyys, suomalaissiirtolaisuuden nuoruus ja suomalaisen siirtoväen liikkumattomuus.

Thunder Baysta palasin 9.4. New Yorkiin ja lentokentältä ajoin - hotelliin tavarat jätettyäni - Anita Valkaman kyydissä Cliftoniin tavatakseni "Suomi-saunan" pitäjät Jalmari ja Irma Vanamon. Jalmari Vanamon tuntevat eivät vain New Yorkin suomalaiset vaan myös monet "vanhan maan" amerikankävijät, jotka hänen saunassaan ovat saaneet taitavan käsittelyn ja makeat löylyt. Vaikka Jalmari Vanamo on jo 75 vuotta täyttänyt, yhä hän "runnaa" liikettään, eikä asiakkaita näydy olevan puutetta. Vahinko, että nauhuri jäi tällä kertaa hotelliin, sillä niin

Irma ja Jalmari Vanamo saunaliikkeensä edustalla. Clifton, New York.

herkullisia juttuja Jalmari Vanamo kertoi, mm. jokin vuosi sitten kuolleesta hyvin tunnetusta suomalaisesta Kuljun Kallesta. Toivon hartaasti, että joku nauhurin omistaja taitavasti tallentaisi ääninauhoihin Jalmari Vanamon arvokasta muistitietoa ja hauskaa kerrontaa.

Seuraavana päivänä eli 10. huhtikuuta Suomi-seuran paluulento Helsinkiin toi kotimaahan koneentäyden amerikanmatkan tehneitä turisteja muistoiheen ja tuomi-
sineen - sekä yhden tyytyväisen kielentutkijan nauhereineen ja ääninauhoiheen. Kaikkiaan nauhoihini kertyi puhetta 38 tuntia yhteensä n. neljäلتäkymmeneltä ensimmäisen ja toisen polven amerikansuomalaiselta. Kertynyt aines, jota parhail-
laan käsitellään, on tärkeä lisä amerikansuomea koskeviin tutkimuksiini lähinnä murren-
äytteiden osalta, koska 1965-vuoden matkallani en nauhoittanut New Yorkissa enkä Port Arthurin seudulla. Myös amerikansuomen sanakirjaani sain huomattavaa täydennystä, erittäinkin metsästyksen ja käämpäelämän alalta.